

NÉPI KULTÚRÁNK KIBONTAKOZÓ KÉPE

KOVÁCS ILONA—MATIJEVICS LAJOS: *Gombosi népballadák.*
Hungarológiai Intézet, Újvidék, 1975.

A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeinek évenként megjelenő folklórszámái sejtették, hogy nálunk is megindult az intenzívebb néprajzi kutatás. A zentai folklórtanfolyam is ezt a folyamatot segítette, mert az önkéntes gyűjtőket hasznos tanácsokkal, ismeretekkel látta el. Felkészítette azokat, akik a tanfolyamon való részvétel után szánták el magukat a népi kultúra értékeinek gyűjtésére.

Ennek a több éves munkának a gyümölcse a most közzétett gyűjtemény. Kovács Ilona gombosi tanár-nő 1971-es gyűjtését tartalmazza, huszonkét énekes ötven balladáját. Eynyí balladát egy községből nálunk még nem publikáltak.

Vidékünkön már nemigen élnek a klasszikus balladák. A gombosi kötet is ezt bizonyítja. Mindössze három típusa — *Az elcsalt feleség*, *A halálra táncoltatott lány* és *A szégyenbe esett lány* néhány változata — került elő. Ez a kép még szűrkebb, ha az utóbbi két típust átmenetnek tekintjük az új stílusú balladákba. A balladakincs zömét a betyárballadák és a gyilkosságtörténetek adják; az előbbiből tizenöt variánst, az utóbbiból pedig tíz változatot tettek közzé, tehát az anyag felét ezek képezik. Érdekes, hogy *A cséplőgépbe esett lánynak* Gomboson csak egy töredékes változata került elő, pedig vidékünkön is az ismertebb balladák közé tartozik.

A kötet legértékesebb darabja a *Fekete-Rác Péter (Az elcsalt feleség — Kegyetlen anya)* nemcsak szép dallama és a helyenként magas művészi szintű szövege miatt (gondolok itt a következő sorokra: „Ha a szél fúj, gondoljátok, ringatgatlak!/ Ha az eső esik, gondoljátok, siratgatlak!/ Ha a levél hullik, gondoljátok, tarkatgatlak!), hanem azért is, mert a folklórműfajok egymásba mosódását jól példázza. Jelen esetben a monda

és a ballada kontaminálódását. Kár, hogy a kötet szerkesztői nem a balladával együtt közölték a cselekmény előzményét, hanem az előszóban, jól lehet a szöveg szerves része a műnek. Valószínű, hogy néhány klasszikus ballada töredékes, de már prózai változata nálunk is előkerülne, ha jobban utánanéznénk.

Gomboson is, mint a magyar nyelvterületen általában, többnyire nők énekeltek a balladákat; az adatközlők összetétele tizennyolc nő és négy férfi. Korábban az arány nem ilyen lehetett. Erre utal Béres Pál: „Abba az időbe (...) minden felé énekülték ezt a kocsmákbo.” A legtöbb balladát és egyben a legteljesebbeket Szűcs Katalin énekelte (1892). Hét dala közül négynek a nők a főszereplői, a tragédia elsősorban őket érinti. Dalai még a korábbi helyzetet tükrözik, amikor külön repertoárjuk volt a férfiaknak, külön a nőknek. Ha él még, érdemes lenne összegyűjteni mindazt a dalkincset, amelyet emlékezetében őriz, hogy megbizonyosodjunk arról, mekkora szerepet játszik az egyénisége a dal-lamok variálódásában.

Az adatközlők visszaemlékezéseiből kitűnik, hogy nem kellett különleges alkalom, esemény a dalok el-énekléséhez. Az is kiderült, hogy nem is tesznek különbséget ballada és lírai dal között: mindkettőt nótának vagy dalnak nevezik. Lobodáné Garai Ilona szakértelme a már gyakran kikerdeztet adatközlőre vall: „S ezzel végetért ez a ballada, ami régen történt.”

Nagy örömmel olvastam Kálóci Imre szerzeményét, a *Megállott a bogolyai vizimalom kerekét*. Úgy látszik, nálunk is vannak históriások. Érdemes lenne dalait összevetni a magyar nyelvterület többi énekmondójának dalaival, hogy lássuk, mennyiben

változnak azok feldolgozási módjától. Meg kellene vizsgálni szerzeményeinek továbbélését, azt, mekkora körzetben ismertek.

Nagy munkát végzett Kovács Ilo-
na. Jó lenne, ha példájára mások is
hasonló gyűjteménnyel gyarapítanák

a Hungarológiai Intézet adattárát,
mert akkor teljesebb képet kaphat-
nánk népi kultúráinkról, ami aztán elő-
segítené szellemi életünk jelenségei-
nek továbbgondolását.

A jegyzetek és az előszó Matije-
vics Lajos értő munkája.

BESZÉDES VALÉRIA

ADALÉK A KISEBBSÉGI MAGYAR SAJTÓ TÖRTÉNETÉHEZ

KEMÉNY G. GÁBOR: *Külföldi magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok címjegyzéke és adattára 1945—1970.*

1. Szocialista országok.

Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 1974.

Értékes és hasznos sajtótörténeti munkát kaptunk nemrég Budapestről. Címe: *Külföldi magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok címjegyzéke és adattára 1945—1970.* A 268 oldalas gyűjteményt a nálunk is ismert Kemény G. Gábor, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos főmunkatársa állította össze. A neves irodalomtörténész Magyarországon és külföldön is mint a kisebbségi kérdés elmélyült tanulmányozóját és számos, e területtel foglalkozó, figyelemre méltó munka szerzőjét ismerik. Alkotó munkásságáért születésének hatvanadik évfordulója alkalmából az idén magas kitüntetésben részesült. Intézményeink meghívására hazánkban is járt és több irodalomtörténeti előadást tartott.

Egyéb tevékenysége mellett a sajtótörténet területén is jelentős munkát végez. Legújabb összeállítása a külföldi szocialista országokban 1945—1970 között megjelent magyar nyelvű lapok és folyóiratok adatait tartalmazza országok, helységek és lap-típusok szerint. Ezzel a módszerrel a címjegyzékek könnyebb áttekintésére és használhatóságára törekedett. Előszörban a világhírű Országos Szé-

chényi Könyvtár rendkívül értékes állományára és a lelkes segítő társak (köztük az újvidéki Pastyik László) kutatásainak eredményeire támaszkodott. Az előszóban rámutat arra is, hogy e kötetet csak „a feltárás gyakorlati céljait szolgáló segédmunkának” kell tekinteni, továbbá, hogy e jegyzék „nem regisztrálhatja az egyes hírlapok és folyóiratok életének minden változását”. A munka összeállításának pillanatában ugyanis nem állt elegendő adat a rendelkezésére. Éppen ezért sajtótörténeti munkáját egy új, „részletesebb és behatóbb feltárás kiindulópontjának” kell tekinteni.

A könyv a Csehszlovákiában, Jugoszláviában, Romániában és Szovjetunióban a jelzett időszakban megjelent hírlapok és folyóiratok címeit tartalmazza, de a függelékben felsorolja az 1971-ben indult lapok adatait is. Az említett négy szocialista országban 25 év alatt összesen 403 magyar nyelvű lap és folyóirat jelent meg. Ha ezt a számot hozzáadjuk a nem szocialista országokban megjelent 984 publikáció címének számadataihoz, akkor kiderül, hogy Magyarországon kívül negyedszázad alatt összesen 1387 magyar nyelvű hírlap